

נדרים מח

משה שווערד

1. הר"ן מסכת נדרים דף מז עמוד ב
מתני'. הריני עליך חרם - שתהא הנאתו עליו כחרם של בדק הבית ובגליל מיירי דסתם חרמים לבדק הבית (לעיל/נדרים/ דף יח:).

2. תוספות מסכת נדרים דף מז עמוד ב ד"ה הריני עליך
הריני עליך חרם המודר אסור - דהכי קאמר הרי ממוני אסור עליך, הרי אתה עלי חרם הכי קאמר הרי ממונד עלי כחרם, וחרם הוי הקדש דסתם חרם לבדק הבית.

3. רמב"ם יד החזקה הלכות נדרים פרק ה
(א) **ראובן שאמר לשמעון הריני עליך חרם או הרי אתה אסור בהנייתו נאסר על שמעון שיהנה בראובן ואם עבר ונהנה אינו לוקה שהרי לא אמר שמעון כלום** ומותר לראובן ליהנות בשמעון שהרי לא אסר עצמו בהנייתו:

4. קהלות יעקב - נדרים - סימן ה'

SEE MM 33

5. תוספות מסכת נדרים דף מז עמוד ב ד"ה ומותרים בדברים
ומותרים בדברים של עולי בבל כגון בור שבאמצע הדרך שעשאוהו עולי גולה - **לפי שהפקירוהו לכל ישראל ולא נתנוהו להם להיות שותפין בו לענין שיוכל האחד לאסור חלק חבירו.**

6. דבר יעקב מסכת נדרים דף מז עמוד ב
[י] ושניהם מותרים בדבר של עולי בבל ואסורים בדבר של אותה העיר -
[1] **הטעם שמותרים בדברים של עולי בבל מפרשים התוס' והרא"ש והרע"ב דעולי בבל הפקירו לכל ישראל, ולכן אין להם בהם חלק.** ומבאר התפא"י [אות כא - כב] דלכן א"א למכור אותם, משא"כ הרחבה וביהכ"נ שאפשר למכור ע"י ז' טובי העיר כמש"כ הר"ן. **וא"ת אם הוי הפקר יכול כל אחד לזכות בהם. וי"ל דאינו הפקר רגיל, אלא הופקר עבור כולם וא"א לזכות בו.**

[2] **הרמב"ם בפיה"מ והמאירי מפרשים ההבדל בין דבר של עולי בבל לדבר של אותה העיר, דשל עולי בבל כיון ששייך לכל עם ישראל, יוצא שיש לכל יחד חלק מאוד קטן, ולכן אין היחיד יכול לאסור על אחרים, משא"כ בדבר של אותה העיר שיש לכל אחד חלק יותר גדול.** וקשה דא"כ תיבה בעיר גדולה יש לכל אחד חלק מאוד קטן.

7. שעורי ר' דוד מסכת נדרים דף מח עמוד א
תיב) בדין בור של אותה העיר
שם ואיזהו דבר של עולי בבל, כגון הר הבית והעזרות, והבור שבאמצע הדרך, ואיזהו דבר של אותה העיר, כגון הרחבה והמרחץ ובית הכנסת והתיבה והספרים. **וצ"ב מ"ט לא קתני נמי דאסורים בבור של אותה העיר, דדוקא בור שבאמצע הדרך מותרין אבל בור של העיר אסורין כשאר דברים של העיר...**

8. חתם סופר על נדרים דף מה/ב
ובהכי מתיישב נמי מה **שצל"ע אמאי לא בטיל חלק האוסר ברוב חלקי בני העיר** שיש בכל דריסת רגל חלק לכל בני העיר, **אע"ג דממון חבירו לא בטיל מ"מ האיסור שגורם ממנו בטיל כדמוכח בביצה (ל"ג ע"ב) בסוגיא דמים ומלח, אע"ג דנדרים הוה דשיל"מ כבר השריש המרדכי דבר שלא ניכר מעולם לית ביה משום דשיל"מ כמבואר בש"ע י"ד סי' ק"ב.** מיהו בקרקע מרחץ ובה"כ נ"ל מחובר לא בטיל כדאי' בגטין נ"ד ע"ב ברש"י ד"ה הרי זה לא ילקט וכו', ע"ש, אבל מספרים קשה, **וצ"ל כיון דאפשר לפייס חבירו לכתוב חלקו**

לנשיא לא סמכינן אביטול נהי אי הוה קיי"ל יש ברירה הוה סמכינן אברירה כיון שאין בידו לכופ חבירו לכתוב חלקו לנשיא, אבל למאי דאין ברירה ואית כאן איסור בודאי אלא שבטל לא נסמוך אביטול היכא שאפשר לפייסו לכתוב חלקו לנשיא:

9. ר' אברהם מן ההר מסכת נדרים דף מח עמוד א

ספרים. ספרי תורה נביאים וכתובים, כדתי בבבא בתרא כופין בני העיר לקנות להם ספרי תורה נביאים וכתובים שכל אלו מבני העיר הם ואין לאחר חלק עמהם. ואיכא מאן דמקשה והיאך נאסרים לקרות בספרים, והלא מצוה היא ומצוות לאו ליהנות ניתנו. ולא קושיא היא, דלא שייך טעמא דמצוות לאו ליהנות אלא במצוה שהיא תלויה במעשה, שכשאדם עושה אותה אינו מתכוין לדבר הנאה, שאינו עושה אותה להנאת גופו אלא לעשות מה שנצטווה מאת השם, כמו שפירשנו באלו מותרין. אבל מצוות לימוד, שהוא ענין ציור הלב וידיעת האמת, עיקר הציווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וליהנות במדע לשמח לבבו ושכלו, כדכתיב פקודי י"י ישרים משמחי לב. ומשום הכי אבל אסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, מפני שהם משמחים לבו על כרחו. הילכך לא שייך למימר במצוות תלמוד דלא ניתן ליהנות, שעיקר מצותו היא ההנאה והתענוג במה שמשיג ומבין בלימודו. הילכך כשהדירו זה את זה או הדיר זה את זה אסור לקרות בספר האוסר, שהרי על כרחו מגעת לו הנאה מממונו.

10. דבר יעקב מסכת נדרים דף מח עמוד א

א] והספרים - בח"ר אברהם מן ההר מקשה למה נאסר לקרות בספרים, הלא מצוה היא ומצוות לאו ליהנות ניתנו. ותירץ שדוקא מצוה שתלויה במעשה שייך לומר מצוות לאו ליהנות ניתנו, שאינו עושה ליהנות אלא לקיים מצות ה', אבל מצוות לימוד שהוא ענין ציור הלב וידיעת האמת, עיקר המצוה להתענג וליהנות במדע לשמח לבבו ושכלו כדכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב, ומש"ה אבל אסור בתלמוד תורה, הלכך לא שייך לומר במצוות ת"ת שלא ניתנה ליהנות שעיקר מצותו היא ההנאה והתענוג במה שמשיג ומבין בלימודו.

ומבואר בדבריו כדברי האגלי טל בהקדמתו דהשמחה והתענוג בלימוד התורה הוי חלק מעצם המצוה דתלמוד תורה, דע"י השמחה בלימוד התורה דברי תורה נבלעין בדמו והוא נעשה דבק בתורה.

11. שעורי ר' דוד מסכת נדרים דף מח עמוד א

תטו) בטעמא דבספרים לא אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו

שם כגון הרחבה והמרחץ ובית הכנסת והתיבה והספרים. **והנה כתב השו"ע (יו"ד סי' רכ"א סעי' י"א) אם אסר ספרו על חבירו, אסור לנאסר ללמוד בו, ע"כ. והקשה הש"ך שם (ס"ק נ"ה) אמאי אסור ללמוד ללמוד בו, הא מצוות לאו ליהנות ניתנו, ומ"ש ממודר הנאה משופר, דקי"ל דמותר בתקיעת מצוה, משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו, וה"נ בספרים יהא מותר מה"ט.**

ותירץ הש"ך דלא דמי למודר הנאה משופר, דהכא הא אינו מחויב להשאל ספרו בחנם דמותר לו שפיר להשכיר ספרו, וכיון דהמודר לומד בו בחנם נמצא מהנהו השכר, ע"ש. וכן כתב שם בט"ז (ס"ק מ') ורק דהוסיף דהא דאין חיוב להשאל ספרו לחבירו, היינו משום שהרי מקלקלו בכך, ולכן מותר להשכירו ונמצא מהנהו השכר שהיה צריך ליתן, ע"ש (ועי' ס"ק הבא).

12. טורי זהב על יו"ד סימן רכא

(מ) אסור לנאסר ללמוד בו. כן כתוב בתשו' מיימון הביאו בית יוסף **והוא מטעם שהרי אין חיוב על האדם להשאל ספרו לחבירו שלא לדעתו כמו שאין חובה עליו ליתנו שהרי מקלקלו בכך ומותר להשכירו ונמצא מהנהו השכר שהיה צריך ליתן** וכ' בתשובות מהר"ם שהקשה מההיא דסעיף (ג') [י"ג] המודר הנאה משופר מותר לתקוע תקיעה של מצוה. ותמה אני דאין כאן קושיא דהא בהדיא כתוב בתשו' מיימון שהטעם שאין משאילין ספרים מפני שמקלקלן שהקלקול מצוי בהן מה שאין כן בשופר אינו מתקלקל כשזה יתקע בו וכן ההיא דמודר ממעיין כו' וזה פשוט לע"ד ולפי מה שאכתוב בסמוך בלא"ה ל"ק מידי:

13. ספר אז ישיר - בין המצרים

בסיבת סיבת החורבן ❧ - אז ישיר ❧ שז

אולם יש שהעידו שברכת התורה נחשבת 'ברכת הנהנין', וכן כתב הלבוש (או"ח סימן מ"ז סעיף ו'), וז"ל:

כי האחת היא ברכת המצוה, ולכך מברכין 'אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק' וכו', והאחת היא ברכת הנהנין, כי הלימוד הוא תנאה, כמו שכתב רבינו, וכמו שמברכין שתי ברכות על המצה של מצוה, אפילו אין לו רק כזית, לפי שהנאת הגוף שיש בו מצות עשה מברכין ברכת המצוה וברכת הנהנין, וכן באכילת הפסח ושאר קרבנות... אבל הכא המצוה והתנאה חדא מילתא היא.

כלומר, ברכת התורה היא שילוב של 'ברכת המצוות' ו'ברכת הנהנין', כי הלומד מברך על הנאת לימודו כמו שמברך על הנאת גופו מדבר מאכל².

14. הר"ן מסכת נדרים דף מח עמוד א

שהכותב לנשיא אין צריך לזכות - שמיד שכתב לו שטר מתנה קנה אף על פי שלא זכה אדם בשבילו [1] משום דיפה כח הנשיא.

15. רא"ש (פירוש לש"ס) מסכת נדרים דף מז עמוד ב

אלא שהכותב לנשיא אין צריך לזכות. [2] מפני כבודו של נשיא תקנו שיקנה בלא קנין בדבר זה:

16. מאירי על נדרים דף מז/ב

[3] ואם כתבוהו להדיוט צריכין שיזכו לו על ידי אחר מפני שחלקם של אלו זה אצל זה הרי הוא כהפקר וצריך שיזכה ויחזיק בו או יזכה לו על ידי אחר ובנשיא מיהא אינו צריך מפני שמקומות אלו כל שאין להם בעלים מן הסתם הם למושל העיר וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה צריך לזכות שאף הנשיא אינו זוכה בסתם מן הדין ולא דברו בנשיא אלא בהווה:

17. ר' אברהם מן ההר מסכת נדרים דף מח עמוד א

פירוש אף שאין הנשיא שם קנה הנשיא, ולא צריך שיזכה בו אחר בשבילו, [4] דאלים כחו שהוא רודה בעם ויש בו כח להיות נכסים אלו אצלו כהפקר.

18. תוספות יום טוב מסכת נדרים פרק ה משנה ה

שהכותב לנשיא אין צריך לזכות. כתב הר"ב דמשום חשיבותו של נשיא קונה אף על פי שלא זיכה לו ע"י אחר חכמים תקנו כן. וכך כתב הרא"ש מפני כבודו של נשיא תקנו כו' ומסקינן בפ"י דיבמות דף צ' דלמגדר מלתא מציי עקרי מידי דאורייתא אפילו בקום עשה הלכך ה"נ בדבר של אותה העיר שא"א לו שלא יהנה מהם אלא יהא צריך לעקור דירתו מהעיר וזה ג"כ קשה על האדם מאד לגור בארץ אחרת וא"כ ישאר בעיר וא"א שיהא נזהר בנדרו אין לך מגדר מלתא גדול מזה ועוד כתבתי בר"פ הנ"ל בשם התוספות היכא שיש קצת טעם וסמך יכולין לעקור דבר מן התורה ועיין מ"ש בסוף מכילתין:

19. רש"ש על נדרים דף מח/א

במשנה שהכותב לנשיא א"צ לזכות. עתוי"ט שכתב הטעם דזה אין לך מגדר מילתא גדול מזה כו'. ותמוה דהרי יש תקנה דיזכה לנשיא או לאחר. ועוד דמשום חששא שמא יעבור על נדרו תקנו דיעבור בודאי וכעין זה הקשה הש"א בתשו' ד' בסופה. ולעד"נ דלפמ"ש"כ התוספות בבכורות (יח ב) ד"ה אקנויי בתירוק הראשון א"צ לכ"ז אלא מדינא קנה הנשיא דמשום כבודו גמר ומקני. ועמש"כ שם ראיות לסברת התוס' בס"ד:

20. הר"ן מסכת נדרים דף מח עמוד א

ולא דברו בנשיא אלא בהווה - שאין אדם סומך להקנות לאדם אחר דמסתפי שמא יאסרנו עליו ולפיכך נגהו לכתוב לנשיא שאין דרכו לאסור הנאתו על הבריות ...

21. הר"ן מסכת נדרים דף מח עמוד א

כל מתנה שאינה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה - כלומר דנהי דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה אף על גב דאם הקדישה אינה מקודשת וכדאמרין בפרק יש נוחלין (ב"ב קלז:): דעל מנת שתחזירהו לי הקדישו אינו קדוש דמידי דחזי ליה קאמר ליה שאני התם דמ"מ לשעתה מתנה היא אבל מתנה זו של בית חורון אפי' לשעתה אינה שלא נתכוון להקנותה לו כלל אלא שתקרא על שמו כדי שיהא אביו מותר בה והיינו לישנא דמתני' דקתני כל מתנה שאינה שאם הקדישה אינה מקודשת וכו' ולא קתני כל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת וכו' משום דתנא הכי קאמר כל מתנה שאינה כלום כזו שהיא בהערמה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה והכי איתא בירושלמי רבי ירמיה בעי וכי אין אדם נותן מתנה על מנת שלא יקדישנה כיני מתניתא כל מתנה שהיא בהערמה שאינה שאם הקדישה תהא מקודשת אינה מתנה.

22. תוספות מסכת נדרים דף מח עמוד א ד"ה כל מתנה

כל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה - כלומר שאם הקדישה בעודה בידו אינה מקודשת אינה מתנה גם לשאר מינים ואסור אביו ליכנס בחצר וא"ת והא אמר מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה [1] וי"ל דהתם כל כמה דלא החזיר הוי מתנה גמורה לכל מה שירצה אבל הכא אין בידו להקנותה לשום אדם דלא מתנה אלא כדי שיאכל אביו.

23. תוספות על סוכה דף מא/ב

הילך אתרוג זה במתנה על מנת שתחזירהו לי ... וא"ת כיון דאמר ע"מ שתחזירהו לי א"כ אם הקדישו אינו מקודש כדמוכח בסוף יש נוחלין (ב"ב דף קלז:): גבי שור זה נותן לך במתנה ע"מ שתחזירהו לי דכיון דקאמר לי מידי דחזי לי קאמר וא"כ היאך יצא והא אנן תנן בנדרים פרק השותפין (דף מח.) גבי מתנה דבית חורון דכל מתנה שאינה שאם הקדישה לא תהא מקודשת לא שמיה מתנה [2] וי"ל דה"נ הוי בידו להקדיש להיות קדוש כל זמן שהוא בידו עד שיחזיר ועוד דהתם נמי לא בהקדש תלוי טעם המתנה כדמוכח בנדרים ירושלמי דאמר עלה רבי ירמיה רבי יהודה בעי מעתה מתנה אין אדם נותן מתנה לחבירו ע"מ שלא יקדשנה לשמים ומשני מתני' כל מתנה שהיא כמתנת בית חורון שהיתה בערמה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה כלומר שלא נתנה לו שיהנה המקבל שום הנאה שבעולם אלא שיהא מותר לאביו של נותן זה ודאי הערמה בעלמא ולא שמיה מתנה שהרי לא זכה בה לענין עצמו לשום דבר וא"כ מה הקנה לו אבל הכא דמוכח ליה שיהנה בו שמיה מתנה ולא הזכיר שם הקדש אלא משום שעל הקדש היה מעשה ולשון כל מתנה שאינה וכו' מוכיח כן דמשמע שאינה מתנה לשום דבר גם סעודתו היתה מוכחת עליו שלא היה דעתו ליתן כלל לענין שום דבר רק שיבא אביו ויאכל כמו שמפרש שם בגמרא או משום דויתור אסור במודר הנאה אבל בעלמא מתנה היא אע"פ שאין יכול להקדישה כדתנן פרק בתרא דנדרים (דף פח.) שנותן לבנו מה שנושאת ונותנת לפיה ובפ"ק דקדושין (דף כג: ושם) שנותן לעבד ע"מ שיצא בו לחירות:

• דבר יעקב מסכת נדרים דף מח עמוד א

הכפות תמרים [סוכה מא ב] ושער המלך [לולב ח - י ד"ה ובמה] מקשים דבגמ' [לעיל כח ב] נחלקו אמוראי אם איכא הקדש לזמן [כגון אילן זה הקדש עד שיקצין], לפי עולא איכא הקדש לזמן ולפי בר פדא איכא הקדש לזמן דקדושה לא פקעה בכדי, וא"כ בשלמא לפי עולא ניהא דבמתנה ע"מ להחזיר יכול להקדיש הקדש לזמן, אבל לפי בר פדא למה ההקדש נפקע, ואם ההקדש ימשיך אינו יכול לקיים התנאי להחזיר המתנה. ומתריך הכפ"ת שכוונת תוס' שיכול להקדיש ואח"כ לפדות ולהחזיר המתנה.

השער המלך והשפת אמת מבארים שכאן שאין לו זכות ממון בחפץ אלא לזמן, מודה בר פדא שאינו יכול להקדיש יותר מהזמן שהיו שלו, ודמי למקדיש שדה מקנה שיכול להקדיש רק עד היובל [כמש"כ הר"ן לעיל כט. ד"ה אמר]. ומבואר שלמדו שמתנה ע"מ להחזיר הוי מתנה לזמן, דאם הוי מתנה לעולם ע"מ להקנות חזרה, א"כ אם מקדיש לפני שמחזיר יחול ההקדש לעולם.

24. רא"ש על בבא בתרא פרק שמיני - סימן לח

תנן מעשה בבית חורון באחד שהיה אביו מודר הנאה ממנו והיה משיא את בנו והיה אומר לחבירו הרי החצר והסעודה נתונים לך במתנה ואינן לפניך אלא שיבא אבא ויאכל בסעודה אמר ליה אם שלי הן הרי הן מקודשות

לשמים אמר ליה לא נתתי לך את שלי שתקדישה לשמים א"ל לא נתת לי את שלך אלא על מנת שתהא אתה ואביך אוכלין ושותין זה עם זה ומרצין זה לזה. ויהא עון תלוי בראשו **אמרו חכמים כל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה ולא דוקא להקדיש אלא הוא הדין נמי אם אין יכול ליתנה במתנה ולמוכרה דאינה מתנה אם לא שיוכל לעשות בה כל חפצו** דאל"כ מאי קמדמי שמאי הך עובדא דיונתן בן עוזיאל למעשה דבית חורון ורצה להוכיח ממנו דמתוך שלא יוכל לחזור לבניו תתבטל המתנה אלא ודאי אין חלוק בין הקדש לשאר דברים ואינה מתנה עד שתהא ברשותו לעשות בה כל צרכי חפצו **והיינו דוקא כשנותן לו בסתם אבל אם פירש דבריו אפילו נתן שלא ליתן ושלא למכור ושלא להקדיש ושלא יעשה בו דבר כי אם דבר אחד**

הויה מתנה לאותו דבר וכן מוכח בנדריים בפרק השותפין (דף מח ע"ב) גבי ההוא גברא דהוה ליה ברא דהוה שמיט כפי דכיתנא אסרינהו לנכסי עליה אמרו ליה אי הוה בר בריך צורבא מרבנן מאי אמר [להן] ליקני הדין ואי הוה בר ברי צורבא מרבנן ליקנייה ליה אמרי פומבדיתאי קני על מנת להקנות הוא (ורבא אמר) ולא קני ורב נחמן אמר קני דהא סודר דקני על מנת להקנות הוא וקני ורבא פריך ליה התם [ממתני] ממעשה דבית חורון דקני על מנת להקנות הוא ולא קני ומשני משום דסעודתו מוכיח עליו שלא היתה כי אם הערמה בעלמא אי נמי ר' אליעזר היא דאמר אפילו ויתור אסור במודר הנאה וכן משמע נמי בירושלמי דקאמר התם בעי רבי ירמיה מעתה אין אדם נותן מתנה לחבירו על מנת שלא יקדישנה לשמים כיני מתני' כל המתנה שהיא כמתנת בית חורון שהיתה בה ערמה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה והכי

25. ספר קצות החושן על חו"מ סימן רמא

[ד] הנותן מתנה על מנת להחזיר - **כתב הרא"ש פ' לולב הגזול** (סוכה פ"ג סי' ל) גבי אתרוג במתנה ע"מ להחזיר וז"ל: **וצריך שיתנהו לו במתנה גמורה ע"מ שיחזיר ואחר שיצא בו צריך לחזור וליתנו לו במתנה בשעת חזרה, אבל אם אמר לו יהא במתנה עד שתצא בו ואח"כ יהיה שלי ככתחלה לא יצא בו דהוי כמו שאול.** ותדע מדאמר לקמן לא ליקני איניש לולבא לינוקא ביומא טבא דינוקא מיקני קני אקנויי לא מקני, ואם אינו צריך לחזור במתנה נהי דקטן לאו בר אקנויי הוא ליקניה ליה עד שיצא בו ולחזור לו ממילא, אלא ודאי צריך לחזור וליתנו במתנה וקטן לאו בר אקנויי הוא עכ"ל. וכ"כ הריטב"א בחידושו פ"ק דקידושין (ו, ב) ז"ל: ומיהו מתנה ע"מ להחזיר הקנאה גמורה היא וממון שלו, וכשמחזירין לו הקנאה גמורה בעי כשאר הקנאות דעלמא, ומסתברא שאם שעבדה לבע"ח הרי הוא משועבד ומחזיר וגובה ממנו לאחר חזרה עכ"ל. **אמנם לולי דברי הרא"ש והריטב"א יראה לענ"ד דמתנה על מנת להחזיר הוא כמשמעו, ואין בו תנאי הקנאה אלא שנתן לו במתנה את האתרוג עד שיצא בו והוא מתנה גמורה וחלוטה עד הזמן,** ומ"ש הרא"ש דה"ל כשאול נראה לענ"ד דכל כה"ג לאו דין שאול הוא.

26. מרומי שדה מסכת נדרים דף מח עמוד א

במשנה. אמרו חכמים כל מתנה שאינה שאם הקדישה תהא מקודשת אינה מתנה. והקשו מהא דא"ב בב"ב דף קל"ו, שאמר רבא שור זה נתון לך על מנת שתחזירהו לי הקדישו אינו מוקדש. ויישב הר"ן דמכ"מ לשעתה מתנה היא. ולכאורה הוי הכוונה דמכ"מ יכול להקדישה לשעה ואח"כ תצא לחולין, והכא אינה מקודשת אפילו לשעה, וזה דוחק. ונראה דהתם מיירי בשור, דסתם הוי הקדשו למזבח, וקדושה זו לא פקע בכדי לעולם כדעת רבא לעיל דף כ"ט, ומשו"ה אם הקדישו אינה מקודשת שהרי אח"כ לא יצא לחולין, אבל מכ"מ מצי להקדיש שלא למזבח לשעה. משא"כ כאן דמיירי בהקדש בדק הבית דמצי להקדיש לשעה ויהא על מנת להחזיר, וכל שאינו באופן זה אינה מתנה כלל:

27. חדושי הרשב"א מסכת נדרים דף מח עמוד א

והא דאמר רבא דסעודתו מוכחת עליו נ"ל דדוקא שאמר בשעת המתנה ויבא אבא ויאכל עמנו כלומר סעודתו מוכחת עליו דיבא אבא ויאכל עמנו דקאמר לאו מדעתך קאמר ליה אלא מחמת תנאי גמור ונמצאת שאין מתנתו נגמרת לזה, אבל בנותן לו סתם ואח"כ פייס ממנו שיקרא לאביו ויאכל עמהם מותר דאפי' תאמר שאין כוונתו לתת לזה מתנה אלא מפני שהוא בטוח שיקרא לאביו אם יפייסנו אפ"ה מותר דמ"מ מחמת כן נתן לו לזה מתנה גמורה, ואלו רצה המקבל אינו קורא לאביו ואפ"ה תהיה מתנתו קיימת וכיון שכן מותר, ותדע לך שהרי שנינו נותן לאחר משום מתנה והלה מותר בה, ולא עוד אלא שחכמים הראו לו את הדרך כיצד הוא יכול לההנות את המודר ע"י אמצעי, ואפילו שאין כונתו של מדיר לתת את שלו לזה האמצעי אלא מפני שלבו בטוח שיתן למודר ואפ"ה שרי וה"נ לא שנא, ולא אסרו אלא באומר בשעת המתנה לפי שסעודתו מוכחת שזה שאמר מחמת תנאי קאמר, ותמהני על הרמב"ם ז"ל שאסר אפי' אמר לו כן לאחר המתנה, והאמת יורה דרכו.

28. הר"ן מסכת נדרים דף מח עמוד ב

אמרו ליה ואי הוי בר בריך צורבא מרבנן מאי - מה תהא עליו למה לא יקנה אותם ואם תאמר דהא אף על גב דאסרינהו עליה הוה קני להו בר בריה דהא כתבינן לעיל דמאן דאסר נכסיה אבריה אף על גב דאינו רשאי

ליהנות מהן אפי' הכי גוף הנכסים דידיה הוי דמכל מקום תנן נותן לבניו או לאחיו וכיון שכן בר בריה הוה ירית להו אי הוי צורבא מרבנן או ע"ה ומחיים נמי אי בעי למתנינהו לבריה מצי עביד כדתנן נותן לבניו או לאחיו וכדפירשנו לעיל (ד' מז) י"ל דהך עובדא הכי הוי דלהווא גברא הוה ליה תרין בני חד דמעלי ואידך דהוי שמיט כיפי דכתנא והכירו בו דהוה בעי למתנינהו לנכסיה להווא דמעלי ומשום הכי אמרו ליה אי הוי בר ברכ צורבא מרבנן למה לא יזכה בנכסים ואהדר להו שפיר קאמרתו ליקני הדין פלגא ואי הוה בריה צורבא מרבנן ליקניה בריה להווא פלגא ואי לא ליהו כולהו להך ברא דמעלי.

29. חדושי הריטב"א מסכת נדרים דף מח עמוד ב

הווא גברא דהוה שמיט בריה כיפי דכיתנא. פי' שהיה גונב חבילי פשתן והיה נוהג שלא כשורה אסרינהו לנכסי עליה אמרי ליה אי הוי בר בריך צורבא מרבנן מאי אמר להון ליקני הדין אי הוי צורבא מרבנן ליקנייה. פי' הזקן הזה לא היה רוצה להקנות לבן בנו כלום או אפשר שעדיין לא היה נולד ואין אדם מקנה למי שלא בא לעולם ולפיכך אמרו לו כיון שאתה אוסר נכסים שלך מבנדך ולא ירשם כשתמות מה יהא לבן בנדך אם יהיה הגון שהרי מחמתך אינו זוכה וגם לא מחמת אביו שהוא מודר ואמר להם יקנה בני זה לענין שיהא מקנה אותם לבנו אם יהיה צורבא מרבנן פירוש ולא אמר מעכשיו אמרי פומבדיתאי דלכי הוי בר בריה צורבא מרבנן לא קני בריה הני נכסי על מנת להקנות לבר בריה דקני על מנת להקנות לא קנה פירוש שהמקנה לחבירו נכסים על מנת שלא יעשה בהן כלום אלא שיקנה אותם לאחרים לא קנה הוא אם יקיים תנאו להקנותם לאחרים כשאר תנאים דעלמא דהתם הוא שנותן לו לזכות בנכסים לעשות בהן עכשיו חפצו אלא שמתנה בו תנאים אחרים אבל זה שמתנה בגוף המתנה שלא יזכה בה כלל לא בגוף ולא בפירות אלא שיקנה אותם לאחרים לאו מתנה היא:

30. תוספות מסכת נדרים דף מח עמוד ב ד"ה קנה על

קנה על מנת להקנות הוא - שהבן קונה לעצמו כדי להקנות לבנו ולא הוי כשאר זוכים בשביל חביריהם ומועיל דכל עיקר הזכייה אינה בשביל עצמו כי אם בשביל חבירו המקבל המתנה אבל הכא אמר ליה קנה כדי שתקנה לבנדך כשיהיה צורבא מרבנן וגם לעצמו לא נגמרה המתנה ולא הוויא לה כמתנה על מנת להחזיר דמסיק בקידושין (דף ו:): דמקנה בה קרקע לנותן דהתם נגמר המכירה כשאמר ליה הריני נותן לך דבר זה על מנת להחזיר ובכסף זה תקנה לי שדי אבל הכא מפרש בהדיא שאינו מקנה לו אלא ע"מ להקנות.

31. דבר יעקב מסכת נדרים דף מח עמוד ב

[ד] אמרי פומבדיתא קני על מנת להקנות הוא וכל קני ע"מ להקנות לא קני - יש לדון למה קני ע"מ לקנות לא מהני, האם החסרון בקני כלומר שאינו יכול לקנות קנין כזה, או החסרון בעל מנת להקנות, כלומר שאינו יכול להקנות לאחר דבר שאינו שלו לגמרי |ודמי לאינו ברשותו|. ויש להוכיח מהגמ' שמדמה מעשה דבית חורין לקני ע"מ להקנות, ואם נאמר שהחסרון הוא בע"מ להקנות, א"כ קשה שבמעשה דבית חורין לא היה צריך להקנות לאבא, דהאבא יכול לאכול בלי שיקנה, אלא ראייה שהחסרון בקני. וכן מבואר בר"ן [ד"ה אמרי] שכתב האי לא קני. וכ"כ התורי"ד שאם היה אומר לו זכה בשביל אחר היה זוכה, אבל כאן א"ל קני את ע"מ להקנות לאחר, דמשמע שאותו פלוני יקנה ממנו, וכיון דאיהו לא קנה גם חבירו לא קנה.

32. הר"ן מסכת נדרים דף מח עמוד ב

זמנין א"ל משום דסעודתו מוכיח עליו - שאין אדם עשוי ליתן לאחר סעודה שהכין לנשואי בנו הילכך לא הוי אלא הערמה ואסור כך פי' רבותי וקשה לי נהי דמוכחת עליו הא בהדיא אמר דלא יהיב מידי לבריה אלא לאקנויי לבר בריה ואפ"ה אקשינן דאם איתא דקני במתנת בית חורון הוה למשרי אף על גב דאמר ליה והינן לפניך דמ"מ כיון דקני הא אפסקיה אחר וכיון שכן מאי שני ליה סעודתו מוכחת עליו וכי מוכחת יותר ממאי דאמר בהדיא והינן לפניך ונ"ל דה"ק סעודתו מוכחת עליו דבעי מדיר דליתנהי אבוה מסעודה דעביד איהו לבריה דהכי הוה אורחא דמילתא דלאיתנהוי אבוה מסעודה דאיניש אחרינא מאי נפקא ליה מינה הלכך סעודתו מוכחת עליו דאבוה מדידיה מתנהי אבל הכא אדרבה ניחא ליה להאי גברא דליתנהי בר מאבוה שכך סדר נחלות ולא שתקפוץ נחלה ממנו לבן בנו.

בענין בל יחל

דף ד' מאי חידוש כו' הואיל ואם אמר
ברני חזיר מן חרץן כו' חזיר לכל
וראייתו במניח מלוח שסיח שכתב לדון דכתיב

בשבעות דכ"ב ב' צבעי דחזיר שנשבע שלא
אוכל חרץן ע"ש לפ"ז מעיקר הדין דחזיר
עובר נמו צבל יחל מוכח דלא כהמניח שהרי
להמכרי"ט ז"ל האדם עלמו לא קיבל צפיו
לשמור דיני חירות רק קידש עלמו בחוחר
חזיר ומי"מ איכא צל יחל ומוכח דגם צמה
שלא קיבל צפיו רק שדיני התורה חלו עליו
מחמת נדרו נמו כו' בכלל אזכרת צל יחל.

אלא שיש לדחות דלעולם כהמניח שטיקר
אזכרת צ"י הוא חיוב מולא שפתיו
שקיבל והא דאיכא בחזיר צל יחל אפי"פ
שלהמכרי"ט ז"ל אינו קבלה לשמירת דיני
חירות היינו משום דבתר שכר חייבה תורה
חזיר בכל דיני חירות המפורשים בפרשה
ממילא כל אדם המקבל חירות כלול צו ג"כ
קבלה לשמור דיני חירות וגדולה מזו כתב
הרמב"ם ז"ל בספר המנוח מלוח ז"י
דהמאחר נדרו עובר נמו צבל יחל והרמב"ן
ז"ל השיגו שאין צל יחל אלא בעובר על נדרו
ולא במאחרו וכתב החת"ם בחידושו ריש
מכילתין דהרמב"ם ז"ל עובר דאחרי שכר
הזכירה תורה צבל תאחר ממילא כל הנודר
קרבן כלול בכוונת דבריו להתנהג צו ככל
דיני התורה ואיכא נמו בקבלת נדרו שלא
לאחר ע"ש ואפי' להרמב"ן ז"ל שחולק במאחר
נדרו מי"מ צטיקר מלוח וחיוצו נדרו אפשר
דמודה דממילא איכא נמו קבלה מלד הנודר
לקיים דיני נדרו וכן הוא שיטת הרמב"ם
ז"ל בפכ"ב ממכירה דצאומר על דשצ"ל יחל
הקדש כלול נמו בדבריו קבלת נדר שיתנו
להקדש ויבואר אי"ה במק"א, ומכ"ט נמו
אפי"פ שלהמכרי"ט ז"ל איסורי חזיר הם איסור
תורה מי"מ כלול נמו ממילא בקבלת חירות
שישמור כל דיני חירות שזוהי תורה ואפשר
דמה"ט עובר צבל יחל, אצל כשאומר במפורש
שאינו מקבל חירות רק מחרץן אפשר דעל
השאר ליכא צל יחל כמו שלדד המניח.

אמנם ממה שפסק הרמב"ם ז"ל פ"א
מנדרים הלכה ו' דשני קונמות

דגזי"כ הוא שהאומר הריני חזיר מן חרץן
כו' חזיר לכל וכל דקדוקי חירות עליו וילפינן
לה מקרא חזיר ד"ג ע"ב וכן ברני חזיר יום
אי כו' חזיר שלשים מי"מ אפשר דכששוחה
יין או מטמא למתים אינו לוקה אלא משום
צל ישחה וצל יעמא אצל לא משום צל יחל
דברו שהרי הוא לא דיבר ולא נתכוון כלל
לשאר דיני חזיר ובאומר יום אחד לא קיבל
לשאר הימים רק שגזי"כ הוא דהוי חזיר
שלשים ולכל דיני חירות אצל דברו לא כו'
אלא למה שאמר צפיו [וכה דמבואר לעיל
דאיכא בחזיר נמו משום צל יחל היינו כשקיבל
כל דיני חירות צפיו אי"ג גם בסקמא, לכל
דיני חירות מכוון אצל כשאמר כהדין רק
מחרץן או הריני חזיר יום אי' אין על השאר
דין צל יחל].

וכנראה שהמניח מפרש ענין צל יחל
שקפידת התורה הוא על דיבור
פיו ומולא שפתיו שלא יהיו מחוללין ושקר
וכשאוסר על עלמו אכילת ככר אסור לאכול
הככר מפני שעי' זה עושה דבריו חולין
מחוללין ומחוללין, ולכן צמה שלא דיבר צפיו
אפי"פ שנאסר מכה נדרו י"ל דחילול הדיבור
אין כאן, אצל אם נפרש דאדרבא מה שאמרה
תורה לא יחל דברו הוא מפני שעלם המעשה
אסורה ושנואה דמה שנאסר מכה נדר,
המעשה הלזו אסורה, אי"כ מסתבר דלא
משגיחין אם דיבר צפיו או רק נאסר מכה
דיבורו כיון שעכ"פ נדרו הוא צוה, ואותו
דבר שהוא נדרו עליו אסור לעשותו ומזהר
צבל יחל.

אמנם מדברי המכרי"ט ז"ל והוצא באצ"מ
סימן ע"ז שצ"ח ענין חירות שאינו
עשיית איסור חפלא על היין והשערות
והטומאות ולא עשיית איסור גברא על עלמו
לענין שתיית יין ותגלחת ועומאה, אלא
שהוא עושה על עלמו קדושה ותואר חזיר,
והתורה הטילה על מי שהוא בתואר חזיר
איסור יין תגלחת ועומאה וחיוצו קרבנות
ע"ש היטב וכבר קדמו צכ"ז הריטב"א ז"ל

האסור באכילה וה"ל כזית משני נבילות
מ"מ עכ"פ חילול מולא שפתיו אין כאן. מ"יבו
לשיטת הראב"ד ז"ל ודעמי דהא דשני קונמות
מלטרפין הוא באומר אכילה משתיכן עלי
אין ראי לסתור דברי המנ"ח דודאי באומר
אכילה משתיכן עלי ואכל חני זית מה וחני
מה איכא נמי חילול דיבורו ומולא שפתיו
וכמוצן.

והנה משיטת הרמב"ם ז"ל רפ"ה מנדרים
הציאו הר"ן ז"ל בדט"ו דהאוסר
הנחתו על הצירו אין המודר עובר
צבל יחל אלא המדיר עובר אם מהנהו
נוטין הדברים שאיסור צל יחל הוא מפאת
חילול דיבורו שמזלל ואינו מתחשב עם
דיבורו ועושהו לדיבורו חולין דאי טלם
הפעולה שנדר עלי מזהר שלא לעשותו הרי
טלם האיסור הפלא ודאי הוא על המודר גם
להרמב"ם ז"ל כמש"כ האחרונים וכמשנ"ח
צב"י צ"ח ונגזי העצירה דאיסור
הפלא כשהמדיר מהנה למודר אינו אלא
כגורם לחצרו שיעשה איסור ולא כעושה
צטלמו איסור, אע"כ נוטין הדברים שדעת
הרמב"ם ז"ל שגם צל יחל דנדרים הוא מפאת
חילול דיבורו שעושהו חולין וזה שפיר עובר
המדיר צמה שמהנה למודר שנמלא שאינו
מתחשב בקיום דברי נדרו.

ומוכח נמי מדברי הרמב"ם ז"ל אלו
[שהמדיר עובר צב"י כשמהנה

למודר] דלא כהמנ"ח דלדברי המנ"ח דצמה
שלא נדר צמולא שפתיו אלא שאסרתו תורה
מתמת נדרו ליכא צ"י למה לוקה המדיר
כשמהנה למודר והלא המדיר לא נדר כלל
צמולא שפתיו שלא להנחתו רק עשה על
הפלא קונם כלפי המודר, אע"כ דאף על
פי שלא דיבר בשפתיו שלא להנחתו למודר
מכל מקום איכא צזה חילול מולא שפתיו
כיון שאינו מתחשב בקיום נדרו ועושה
פעולה להחלו, וא"כ ה"ג כשאינו שומר
הדינים שאסרה תורה מכה נדרו איכא
עכ"פ חילול חלזול צמולא שפתיו שאינו

מתחשב עמכן להזכר צמה שנאסר מן התורה
מתמת נדרו, ושפיר עובר צבל יחל [זה
שאמר הרי נזיר מן החרלנים] גם כשזוה
יון או מטמא למחוס שהרי עכ"פ עבד לדברי
נדרו חולין ומחוללן כשאינו משמר מה
שנאסר מתמת דברי נדרו.

והשתא דאחינן להכי אחי נמי שפיר הא
דשני קונמות מלטרפין לצל יחל גם

אי נימא שטנין צל יחל הוא מפאת חילול
חלזול דיבורו, דאע"פ שלא הו"ה צפיו אלא
אכילה מן ענבים ואכילה מתאנים וכשאוכל
חני זית מה וחני זית מה, לגזי מולא
שפתיו שדיבר צמפורש ליכא חילול דח"ז
מה וח"ז מה לא הו"ה בשפתיו, מ"מ אחרי
שהדין תורה אוסרת גם ח"ז מה וח"ז מה
מכה נדרו דכיון דכל אחת נעשית איסור
אכילה ע"י הקונם והרי הם הפלא דאיסור
אכילה ממילא כשאוכל משניהם כזית אכל
שיעור שלם מאיסור הפלא דקונם שאסורין
באכילה, וכיון דאע"פ שהוא לא אסרן צפיו
מ"מ אסורין הח"ז מה וח"ז מה מכה נדרו
ממילא שפיר איכא נמי צל יחל כשעובר על
האיסור וכמשנ"ח דגם מה שלא דיבר צמולא
שפתיו מתחשב מחלל דברו שעכ"פ האיסורי
תורה שצאו מתמת מולא נדרו ודברו מחלל
ונמלא דעבד לדבריו כחולין שאינו מתחשב
צכן לשמור מה שאסרה תורה מתמת נדרו
ודוק.

עכ"פ מדברי הרמב"ם ז"ל שהמדיר עובר
צבל יחל כשמהנה למודר מוכח
צבדיח דגם צמה שלא נדר צמפורש צמולא
פיו איכא צל יחל שהרי המדיר לא קבל כלל
על עצמו שלא להנחתו למודר רק עשה איסור
הפלא על הדבר כלפי המודר וכמשכ"ל וכאן
לא שייך כלל לומר כמש"כ לעיל לענין לאוין
דנזירות ובל תאחר שאעפ"י שלא אמר צפירות
צמולא שפתיו שיעשה כן מ"מ כיון שכבר
חייבתו תורה ממילא איבו נדר על דעת
כן דזה שייך לומר היכא דמוזכר עליו בשאר
לאוין כגון צל ישחה וצל יעמא דנזיר ובל

34. מהר"ץ חיות מסכת נדרים דף כג עמוד א

גמ' מעשה באדם אחד שהדיר את אשתו מלעלות לרגל כו'. ובא לפני ר' יוסי והתיר. נ"ב אף על גב דר"י לאחר חורבן היה. ובזמן ר' מאיר ור' יהודה. דור שני אחר חורבן הבית. בכל זאת הוכחתי במ"א. דאף אחר החורבן היו נוהגים לעלות לרגל קצתם להתפלל בירושלים במקום המקדש. כמו שמצינו בבראשית רבה פ' בא ר' ישמאל בר"י עלה למצליי בהדין פלאטינוס. ועי' ג"כ מדרש קהלת פיסקא שלח לחמך וגו' דר' אלעזר בן שמוע הוי מטייל על ימא כו'. ארעת ענתה דישראל סלקין לרגלא בירושלים. וראב"ש ידענו דהיה תלמיד ר"ע (רש"י כתובות מ' ע"א) ור"ע היה בחורבן ביתר. נ"ב שנים אחר החורבן. ומכ"ש דבימי ראב"ש כבר נחרב המקדש בירושלים. ובכל זאת עלו לרגל. ואולי הקריבו קרבנות במקום המקדש לפי ההלכה (מגילה י' ע"א זבחים ס"ב ע"א) מקריבין אף על פי שאין בית. ועוד נמצא בסדר הדורות בשם ספר מעשיות דרבינו נסים דר"מ עלה לירושלים בכל פעם ופ"א אירע לו ענין רע. ועי' (חולין מ"ח ע"א) שעלו בני אסיא ליבנה ג' רגלים ופעם שלישית התירו להם. הרי ישהיה דרכם לעלות לרגל ג"כ. לשאול ספקות בהוראה אשר נולדו להם. ועי' רא"ש כאן דהתעורר בזה. וכ' אף הנשים היו רגילות לעלות לשמוע הדרשות ולראות בכבודה של תורה ע"ש. וא"ל דהיה קשה להרא"ש דהרי עליה לרגל מ"ע שהז"ג ונשים פטורות. וכמו שהביאו התוס' (עירובין צ"ז ע"א) דאשתו של יונה הושבה. דז"א דהא כאן מדבר ממקומו של ר' יוסי. ור"י ס"ל נשים סומכות רשות. ולשיטתו אין מעכבים הנשים מן מ"ע שהז"ג עיין (ר"ה ל"ג ע"א). א"ו דהיה קשה להרא"ש דבזמן ר"י לא היה נוהג עליה לרגל דכבר נחרב הבית. וכ' הרא"ש דהיו עולים לפשוט להם ספקות הוראה. ונשים הולכות לראות כבוד התורה. וע' ברכות ספ"ב בתוס' מכבוד התורה שנעשה בשבתא דרגלא: